MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
JOSEPH ZAMMIT MC KEON

Seduta tat-30 ta' Settembru, 2013

Referenza Kostituzzjonali Numru. 678/2009/1

Wara r-Rikors Guramentat Nru. 678/2009/JZM fl-ismijiet :

(1) John Ciantar
(2) Victor Ciantar
(3) Peter Ciantar

kontra

(1) Nazzareno sive' Reno Ciantar
(2) Josephine sive` Jessie Ciantar
(3) Carmelo Ciantar

Il-Qorti :

I. <u>Preliminari</u>

Rat illi fit-<u>23 ta` Ottubru 2012</u>, il-konvenuti fil-procediment ordinarju fl-ismijiet premessi pprezentaw rikors li jaqra hekk –

Illi f`din il-kawza l-atturi qeghdin, inter alia, jitolbu minghand l-esponenti l-hlas tal-legittima mill-wirt ta` ommhom il-mejta Carmela Ciantar, mart il-konvenut Carmelo Ciantar ;

Illi l-Qorti permezz ta` digriet tal-24 ta` Marzu 2010 wara talba mill-atturi, hatret lill-AIC Mario Cassar bhala perit tekniku sabiex jaghmel stima tal-immobbli li jaghmlu parti mill-massa ereditarja tal-mejta Carmela Ciantar ;

Illi r-relazzjoni kienet ipprezentata fid-19 ta` Settembru 2011, kienet intaxxata fl-20 ta` Ottubru 2011 u mahlufa fl-udjenza tas-7 ta` Novembru 2011 ;

Illi permezz ta` nota prezentata fl-10 ta` Novembru 2011, l-esponenti kollha talbu l-hatra ta` periti addizzjonali u fis-seduta tat-12 ta` Jannar 2012 din il-Qorti laqghet it-talba tal-konvenuti u hatret tliet periti teknici addizzjonali, li pprezentaw ir-relazzjoni taghhom fis-26 ta` Marzu 2012 liema relazzjoni kienet intaxxata fit-28 ta` Marzu 2012 ;

Illi permezz ta` nota prezentata fit-3 ta` April 2012 skont l-Artikolu 667 tal-Kap 12 l-esponenti talbu lil din il-Qorti sabiex tordna lir-Registratur tal-Qorti jerga` jintaxxa mill-gdid id-dritt dovut lill-periti addizzjonali u l-periti teknici pprezentaw risposta fit-18 ta` Gunju 2012 ;

Illi l-esponenti kienu lmentaw li l-ammont dovut lil kull wiehed mill-periti huwa wiehed esagerat, u dan stante, li d-dritt dovut lil kull perit tekniku singolarment jammonta ghal cirka dak li kien dovut lill-Perit Mario Cassar li kien il-perit li ha hsieb li jkejjel, jiehu r-ritratti, jimmarka l-pjanti u jiddeskrivi l-proprjeta` biex ikun jista` jaghti valur meta l-Perit Gudizzjarju Addizzjonali certament li ma wettqux tali xoghol ;

Illi l-periti teknici wiegbu li t-talba tal-esponenti kienet irritwali stante li ma kienx ghadu beda jiskatta t-terminu skont l-Artikolu 667 tal-Kap 12 ladarba ma kienx ghad hemm il-pubblikazzjoni tar-rapport tal-periti addizzjonali ;

Illi l-Qorti permezz ta` provvediment li tat nhar is-16 ta` Lulju 2012 qalet li, "jekk wiehed jistrieh biss fuq l-Art. 666, fil-pront isib illi kwalsiasi kwistjoni dwar il-mertu (u allura l-kontenut) tar-rapport tkun tista` titqies biss wara (u mhux qabel) il-pubblikazzjoni tar-rapport. Mela, f`dan l-istadju, din il-Qorti qieghda tiskarta kull ma nghad mill-konvenuti dwar il-mod kif il-periti addizzjonali espletaw l-inkariku taghhom ghall-fini tat-tassazzjoni tad-dritt taghhom, stante li l-kontenut tar-rapport mhuwiex pubbliku ghall-finijiet u effetti kollha tal-ligi" ;

"Jekk imbaghad wiehed iqis l-Art 672 isib illi fil-kaz tal-lum, il-periti addizzjonali ma nghataw l-ebda dispensa. Li allura jfisser illi l-pubblikazzjoni tar-rapport tista` ssir biss hekk kif il-periti jikkonfermaw il-kontenut tar-rapport bil-gurament. U allura wara li jkun thallas id-dritt kif intaxxat mir-Registratur" ;

Illi l-esponenti huma tal-fehma li l-Artikoli citati huma lezivi ghad-dritt fondamentali ta` smigh xieraq. Effettivament il-ligi qeghda tghid li wiehed jista` jikkontesta t-taxxa biss wara li din tkun imhallsa u, inoltre, u aktar

gravi, li l-kawza ma tistax titkompla jekk il-periti ma jigux imhallsa ;

Illi l-esponenti jirrilevaw illi dan imur kontra d-dritt taghhom l-access ghall-Qorti. Il-principju dwar l-access ghall-Qorti mhux dritt enuncjat esplicitament fil-Konvenzjoni Ewropea izda hija principju illi skont il-gurisprudenza tal-Qorti Ewropea huwa konsegwenza naturali tal-Artikolu 6 tal-istess Konvenzjoni. Il-Qorti rrikonoxxiet id-dritt ghall-access ghal Qorti fil-kawza Golder v. The United Kingdom (21/2/75) ;

Illi l-Qorti Ewropea sostniet illi ma taghmilx sens illi jkunu garantiti d-drittijiet ghas-smigh xieraq quddiem it-tribunal imparzjali u indipendenti jekk effettivament individwu ma jkollux access ghal din il-qorti. Artikolu 6 para. 1 ma jaghtix id-dritt ghal dan l-access esplicitament izda mill-principji deskritti f`dan l-Artikolu l-Qorti waslet ghall-konkluzjoni illi d-dritt ghas-smigh xieraq huwa inkonceppibli minghajr id-dritt ghall-access ghall-qrati ;

Illi l-esponenti jafu li d-dritt ta` access ghal qorti mhuwiex dritt assolut. Pero` l-Qorti Ewropeja fil-kaz ta` Golder tghid li l-Artikolu 6 di natura isejjah ghal regolamenti biex l-Istat ma ttellifx mill-access ghall-Qorti. Dawn ir-regolamenti jistghu jvarjaw minn zmien ghal zmien pero` trid tiehu in konsiderazzjoni l-bzonnijiet u r-rizorsi tal-komunita` u tal-individwi. Il-limitazzjonijiet ghal dan id-dritt huma accettati mill-Qorti jekk ghandha ghan legittimu, u jekk ikun hemm relazzjoni ragjonevoli ta` proporzjonalita` bejn il-mezzi uzati u l-ghan li jrid ikun milhuq. (vide Ashingdane v. the United Kingdom, 28 ta` Mejju 1985, para. 57) ;

L-atturi qeghdin jikkontendu b`hekk l-Artikolu 666 u l-Artikolu 672 tal-Kap 12 qeghdin nnegaw lilhom id-dritt ghall-access ghall-qorti jew f`dan il-kaz dritt ghat-tkomplija tal-procedura u dan bi ksur tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni

u Artikolu 6 tal-Kostituzzjoni. Dan fil-kuntest ukoll li huma qeghdin jikkontestaw l-ammont imsemmi dan ghaliex huma qeghdin jigu mitluba jhallsu somma astronomika u mbaghad jekk iridu jikkontestaw l-ammont wara. L-ghan legittimu jista` jkun il-hlas tal-esperti pero` r-rizultat mhux proprozjonat ghaliex l-esponenti ma jistghux ikomplu jittrattaw il-kaz taghhom ;

Inoltre, l-istess Artikolu 666 u l-Artikolu 672 tal-Kap 12 huma lesivi ghad-dritt tar-rikorrenti ai termini tal-Artikolu 13 ta` Konvenzjoni Ewropeja. L-Artikolu 13 tal-Konvenzjoni Ewropeja tistipula illi, "Kull min ikollu miksura d-drittijiet u l-libertajiet tieghu kontemplati f`din il-Konvenzjoni ghandu jkollu rimedju effettiv quddiem awtorita` nazzjonali ghalkemm dak il-ksur ikun sar minn persuni li jkunu qed jagixxu f`kariga ufficjali." Artikolu 13 jiggarantixxi illi jrid ikun hemm rimedju fil-livell nazzjonali sabiex jigu enfurzati d-drittijiet u libertajiet taht il-Konvenzjoni fi kwalunkwe forma approprjata fl-ordni guridika nazzjonali ;

Illi l-atturi jaghmlu riferenza ghall-Artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni li titkellem dwar referenza kostituzzjonali dwar kwistjoni ta` natura kostituzzjonali li jitqajmu fil-Qrati li mhumiex il-Prim`Awla tal-Qorti Civili jew il-Qorti Kostituzzjonali. Peress li din il-Qorti ghandha gurisdizzjoni originali (Art. 46(2) tal-Kostituzzjoni) dwar kwistjonijiet kostituzzjonali, hija stess tista` tiehu konjizzjoni tal-ilment kostituzzjonali tal-attur u ghalhekk qabel ma titkompla l-kawza odjerna.

Ghaldaqstant l-esponenti jitolbu bir-rispett li dina l-Onorabbli Qorti joghgobha, ghar-ragunijiet suesposti, tiehu formalment konjizzjoni ta` dan l-ilment ta` natura kostituzzjonali mressaq minnhom u tiddeciedi jekk l-Artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 mhumiex lesivi ghad-drittijiet tar-rikorrenti a tenur tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta` Malta u l-Artikoli 6 u 13 tal-Konvenzjoni Ewropeja billi tiddikjara li fil-fatt l-Artikoli 666, 667 u 672

tal-Kap 12 huma lesivi ghad-drittijiet tar-rikorrenti a tenur tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta` Malta u l-Artikoli 6 u 13 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar il-Jeddijiet Fundamentali tal-Bniedem u konsegwentement taghti lir-rikorrenti noe dawk ir-rimedji kollha effettivi.

Salv kull provvediment iehor li joghgobha taghti din il-Qorti.

Rat ir-risposta tal-Periti Teknici Addizjonali l-Arkitetti u Inginiera Godwin P. Abela (K.I. 721649M), Valerio Schembri (K.I. 63969M), u Joseph Ellul Vincenti (K.I. 88131M), prezentata fit-<u>23 ta` Novembru 2012</u> li taqra hekk –

1. Illi, preliminarjament l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tar-rikorrenti huma kollha frivoli u vessatorji u ghandhom jigu rigettati.

2. Illi, subordinatament u minghajr ebda pregudizzju, l-esponenti jissottomettu illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tiddeklina milli tezercita s-setghat taghha fis-sede kostituzzjonali stante illi r-rikorrenti semmai ghandhom rimedji effettivi u effikaci taht il-Ligi ordinarja. Jigi umilment sottomess li jezistu l-kriterji stabbiliti fil-gurisprudenza ("Tretyak vs Direttur tac-Cittadinanza u Expatriate Affairs" Qorti Kostituzzjonali – 16 ta` Jannar 2006) biex tali setgha ma tigix ezercitata f`dan il-kaz. L-esponenti jaghmlu riferenza, partikolarment imma mhux esklussivament, ghar-rimedju moghti lill-persuni illi jkollhom diffikulta` biex ihallsu spejjez gudizzjarji ai termini tal-Artikolu 671 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, kieku u dan mhux ammess, il-konvenuti rikorrenti kienu jikkwalifikaw ghal beneficcju tal-ghajnuna legali. Bl-invers jekk il-konvenuti ma jikkwalifikawx ghall-ghajnuna legali allura skont il-ligi huma jistghu jhallsu l-ispejjez u drittijiet intaxxati lill-esponenti, okkorrendo anke b`rizerva li jivventilaw il-

kontestazzjoni taghhom ghall-istess fi stadju ulterjuri skont l-istess artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 tal-Ligijiet.

3. Illi, subordinatament u minghajr ebda pregudizzju, mhuwiex minnu dak imsemmi fir-rikors odjern u cioe` illi jekk ma jithallasx ir-rapport peritali, "il-kawza ma tistax titkompla jekk il-Periti ma jigux imhallsa". L-Artikolu 670 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, taht il-Ligi ordinarja jaghti rimedju f`kaz illi min ghandu jhallas tali perizja ma jghaddix ghal tali hlas u ghalhekk ukoll ma huwiex minnu li l-access ghal gudizzju tal-Qorti qed jigi mbarrat.

4. Illi, subordinatament u minghajr ebda pregudizzju, pero`, id-dritt ghal hatra ta` Periti addizzjonali mhuwiex "dritt kostituzzjonali" jew xi wiehed mid-drittijiet fondamentali tal-bniedem u ghalhekk sa fejn ir-rikorrenti qeghdin isejsu t-talba taghhom fuq xi lezjoni ghad-drittijiet fondamentali tal-bniedem, din is-sottomissjoni hija guridikament infondata.

5. Illi, subordinatament u minghajr ebda pregudizzju, gie kostantement ritenut illi d-dritt ta` access lill-Qrati mhuwiex wiehed assolut u l-limitazzjonijiet huma permessi sakemm ir-rimedju jkun proporzjonat u jaqdi d-dritt legittimu, Id-Dritt legittimu jirrisjedi fl-assigurazzjoni illi l-ispejjez gudizzjarji nkluzi dawk tal-Periti gudizzjarji nominati jigu mhallsin. Kif gie diversi drabi ritenut :

Certainly, the right of access to the courts is not absolute but may be subject to limitations ; these are permitted by implication since the right of access "by its very nature calls for regulation by the State, regulation which may vary in time and in place according to the needs and resources of the community and of individuals" (see the above-mentioned Golder judgment, p. 19, para. 38, quoting the "Belgian Linguistic" judgment of 23 July 1968, Series A no. 6, p. 32, para. 5).

6. Illi, subordinatament u minghajr ebda pregudizzju, hemm relazzjoni ragjonevoli ta` proporzjonalita` bejn il-mezzi uzati u l-ghan li ghandu jintlahaq cioe` illi gjaladarba l-Periti addizzjonali adempjew l-inkarigu lilhom moghti huma jithallsu issa u mhux f`xi zmien fil-futur meta jkun joghgobhom ir-rikorrenti ghaliex is-servizz li talbu l-istess rikorrenti twettaq u jekk ir-relazzjoni tinhalef qabel ma tithallas dan jista` jwassal ghal dewmien ingustifikat fil-hlas. Wiehed irid jiftakar ukoll illi kienu l-istess rikorrenti illi talbu n-nomina ta` Periti Perizjuri. Ghalhekk mhux il-kaz hawn li jghid li din il-limitazzjoni hija nkompatibbli mal-artikolu 6 tal-konvenzjoni. Gie ritenut infatti :

"a Limitation will not be compatible with Article 6 para. 1 (art. 6-1) if it does not pursue a legitimate aim and if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be achieved. (Ashingdane v. the United Kingdom – App. No. 8225/73)"

7. Illi, subordinatament u minghajr ebda pregudizzju, l-esponenti m`ghandhomx ibatu l-ispejjez ta` dawn il-proceduri, kemm ghaliex l-involviment taghhom f`dawn il-proceduri hija aktar ghal integrita` ta` gudizzju milli ghaliex huma l-legittimi kontraditturi fi proceduri simili, u kif ukoll ghaliex it-tassazzjoni lamentata tal-ispejjez u d-drittijiet tal-esponenti ma saritx mill-istess esponenti imma saret mid-Direttur Generali, Qrati Civili u Tribunali.

8. Illi, mhux minnu illi l-Artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, jilledu d-drittijiet tar-rikorrenti a tenur tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta` Malta u l-Artikolu 6 u 13 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet, u l-pretensjonijiet tal-konvenuti rikorrenti huma kollha fattwalment u guridikament infondati.

Ghar-ragunijiet suesposti l-esponenti umilment jissottomettu li t-talbiet tal-konvenuti rikorrenti f`din is-sede ghandhom jigu rigettati.

Rat ir-risposta ta` John Ciantar, Victor Ciantar u Peter Ciantar prezentata fis-26 ta` Novembru 2012 li taqra hekk –

1. Illi din ir-risposta qed issir ghar-rikors tal-konvenuti pprezentat fit-23 ta` Ottubru 2012 li permezz tieghu huma talbu r-Riferenza Kostituzzjonali ;

2. Illi fl-ewwel lok ir-rispondenti jaghmluha cara illi l-uniku interess taghhom in rigward ta` dan l-episodju huwa illi dan l-episodju jigi konkluz mill-iktar fis possibbli sabiex din il-kawza tkun tista` tigi deciza u l-esponenti jithallsu ghal-legittima lilhom spettanti ;

3. Illi fil-mertu in rigward tar-rikors prezentat mill-konvenuti, ir-rispondenti jtennu minnufih illi l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tar-rikorrenti huma kollha frivoli u vessatorji u ghandhom jigu michuda bl-ispejjez, u dan anke ghar-ragunijiet li ser jigu sottomessi f`din l-umli risposta ;

4. Illi l-esponenti jissottomettu in oltre li din l-Onorabbli Qorti m`ghandhiex tezercita s-setghat taghha fis-sede kostituzzjonali stante illi r-rikorrenti semmai ghandhom rimedji ohra taht il-ligi ordinarja, fosthom –

(i) ir-rimedju moghti lill-persuni illi jkollhom diffikulta` biex ihallsu spejjez gudizzjarji ai termini tal-Artikolu 671 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, kieku u dan mhux ammess, il-konvenuti rikorrenti kienu jikkwalifikaw ghal beneficcju tal-ghajnuna legali ;

(ii) fis-sens oppost jekk il-konvenuti ma jikkwalifikawx ghall-ghajnuna legali – kif ovvjament ma jikkwalifikawx meta wiehed iqis biss biss il-mertu tal-kawza odjerna – allura skont il-ligi huma jistghu u ghandhom ihallsu l-ispejjez u d-drittijiet intaxxati lill-periti perizjuri anke b`riserva li jikkontestaw tali drittijiet fi stadju ulterjuri skont l-istess artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 tal-ligijiet;

5. Illi wkoll ghandu jinghad li, gjaladarba l-konvenuti kienu jafu kemm kienu d-drittijiet intaxxati lill-ewwel perit allura huma kienu jew messhom kienu jafu ben tajjeb kemm kienu se jkunu d-drittijiet tal-periti perizjuri u ghalhekk ma jistghux jilmentaw li dan il-kont kif intaxxat gie b`xi sorpriza ghalihom;

6. Illi lanqas mhu minnu dak imtenni mill-konvenuti fir-rikors taghhom fis-sens illi jekk ma jithallasx ir-rapport peritali, "il-kawza ma tistax titkompla jekk il-Periti ma jigux imhallsa" u dan in vista tal-fatt illi l-artikolu 670 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, taht il-Ligi ordinarja jaghti rimedju f`kaz illi min ghandu jhallas tali perizja ma jghaddix ghal tali hlas u ghalhekk ukoll ma huwiex minnu li l-access ghall-gudizzju tal-Qorti qed jigi mbarrat ;

7. Illi ghandu jigi rilevat ukoll illi d-dritt ghall-hatra ta` periti perizjuri mhuwiex xi dritt fondamentali tal-bniedem u ghalhekk sa fejn ir-rikorrenti qeghdin isejsu t-talba taghhom fuq xi lezjoni ghad-drittijiet fondamentali tal-bniedem, din is-sottomissjoni hija kompletament fiergha u bla bazi. Din fatti fil-kaz odjern wiehed ma jistax jifhem kif il-konvenuti qed jilmentaw minn lezjoni tad-drittijiet fondamentali taghhom semplicement ghaliex huma jridu jhallsu d-drittijiet intaxxati tal-periti perizjuri kif irid jaghmel kull cittadin iehor tal-pajjiz. Allura ghax per ezempju wiehed irid ihallas biex jiftah kawza allura d-dritt tieghu ta` access ghall-qrati qed jigi mbarrat ? B`kull rispett dan l-argument jirrazenta l-assurd ;

8. Illi fil-fatt huwa principju pacifiku illi d-dritt ta` access lill-Qrati mhuwiex xi dritt assolut u l-limitazzjonijiet huma permessi sakemm ir-rimedju jkun proporzjonat u jaqdi d-dritt legittimu. F`dan ir-rigward issir riferenza ghas-segwenti :

Certainly, the right of access to the courts is not absolute by may be subject to limitations; these are permitted by implication since the right of access "by its very nature calls for regulation by the State, regulation which may vary in time and in place according to the needs and resources of the community and of individuals" (see the above-mentioned Golder judment, p. 19, para. 38 quoting the "Belgian Linguistic" judgment of 23 July 1968, Series A no. 6, p. 32, para. 5) ;

9. Illi kjarament mhux minnu illi l-Artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, jilledu d-drittijiet tar-rikorrenti a tenur tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta` Malta u l-Artikolu 6 u 13 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet u l-pretensjonijiet tal-konvenuti rikorrenti huma kollha fattwalment u guridikament infondati u ghandhom jigu michuda bl-ispejjez kollha kontra taghhom.

Rat ir-risposta tal-Avukat Generali prezentata fil-25 ta` Jannar 2013 li taqra hekk –

1. Illi fl-ewwel lok u in linea preliminari, l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tar-rikorrenti huma kollha frivoli u vessatorji ;

2. Illi in linea preliminari u minghajr pregudizzju ghas-suespost, hija l-umli fehma tal-esponenti li din l-Onorabbli Qorti ghandha tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha skont il-proviso tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni ta` Malta u tal-proviso tal-artikolu 4(2) tal-Kap 319 in kwantu mir-rikors promotur ma jirrizultax li r-rikorrenti

eawrixxew ir-rimedji ordinarji li kienu disponibbli favur taghhom qabel ma ntavolaw il-proceduri odjerni. Mill-atti tal-kawza li minnha qamet ir-Referenza Kostituzzjonali odjerna jirrizulta li l-konvenuti (rikorrenti odjerni) ma jaqblux mal-interpretazzjoni li taw il-Periti Addizzjonali tal-artikolu 666, 667 u 672 tal-Kap 12, liema interpretazzjoni giet abbraccjata minn l-Onorabbli Prim`Awla tal-Qorti Civili fil-provvediment moghti minnha fis-16 ta` Lulju 2012. Madankollu ma jirrizultax li r-rikorrenti odjerni talbu xi permess minn dik l-Onorabbli Qorti sabiex jappellaw mid-decizjoni taghha a tenur tal-artikolu 229(3) tal-Kap. 12. Minghajr pregudizzju u b`zieda ma` dan, ma hemm xejn x`jostakola lir-rikorrenti milli jivventilaw il-kontestazzjoni taghhom fi stadju ulterjuri ;

3. Illi dejjem in linea preliminari u minghajr pregudizzju ghas-suespost, il-hatra ta` periti addizzjonali mhuwiex xi wiehed mid-drittijiet fundamentali a tenur tal-Kapitolu IV tal-Kostituzzjoni u lanqas ma huwa xi dritt sancit fil-Kap 319 tal-ligijiet ta` Malta u kull allegazzjoni u pretensjoni minnha avvanzata fir-rikors in risposta hija nieqsa minn bazi legali u ghaldaqstant insostenibbli ;

4. Illi fil-mertu u minghajr pregudizzju ghas-suespost, l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet kollha tar-rikorrenti Nazzareno Ciantar, Josephine Ciantar u Carmelo Ciantar huma kollha elenkati fil-fatt u fid-dritt ghar-ragunijiet segwenti li qeghdin jigu hawn elenkati minghajr pregudizzju ghal xulxin :

4.1. Illi mhuwiex minnu li l-artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 huma lezivi ghad-dritt tar-rikorrenti a tenur tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta` Malta u l-artikoli 6 u 13 tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar il-Jeddijiet Fundamentali tal-Bniedem ;

4.2. Illi effettivament ir-rikorrenti ghandhom kull access ghal qrati nostrani u kull allegazzjoni minnhom avvanzata li qieghed jigi lilhom vjetat tali access hija legalment u fattwalment infondata ;

4.3. Illi l-fatt li a tenur tal-provvediment tal-Onorabbli Prim`Awla tal-Qorti Civili tas-16 ta` Lulju 2012 gie deciz illi l-artikolu 667 it-terminu ta` tmint ijiem ghal appell jibda jiddekorri mid-data tal-pubblikazzjoni tar-rapport, u cioe` d-data tal-konferma tal-istess rapport bil-gurament mill-periti wara li jkunu thallsu d-dritt taghhom kif intaxxat mir-Registratur, ma jfissirx li r-rikorrenti qeghdin jigu mcahhda mid-dritt ta` access ghall-Qorti ;

4.4. Illi effettivament, fil-kuntest ta` allegazzjoni ta` vjolazzjoni ta` drittijiet fundamentali tal-bniedem, l-artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 ma jistghux jinqraw wahidhom izda ghandhom jinqraw fil-qafas tal-artikoli l-ohra tas-Sub-titolu IV tal-Ewwel Titolu tat-Tielet Ktieb tal-Kap 12, u partikolarment izda mhux biss fid-dawl tal-artikoli 670 u 671 tal-imsemmi Kap 12. Minn dawn l-artikoli huwa car u manifest li kull allegazzjoni da parti tar-rikorrenti illi "d-dritt taghhom ghall-access ghall-Qorti" gie vvjolat u/jew "il-kawza ma tistax titkompla jekk il-periti ma jigux imhallsa" hija nfondata u nsostenibbli ;

4.5. Illi dejjem minghajr pregudizzju u b`zieda mas-suespost, ma jirrizultax illi meta nbdew il-proceduri odjerni xi wiehed mill-partijiet talab ghal assistenza legali u mkien mhu qieghed jigi allegat li r-rikorrenti mhumiex f`pozizzjoni li jhallsu l-ispejjez peritali, li tra l-altro inhatru fuq talba taghhom stess. Isegwi ghalhekk li effettivament ma hemm l-ebda bazi ghall-allegazzjoni tar-rikorrenti fis-sens illi "l-ghan legittimu jista` jkun il-hlas tal-periti pero` r-rizultat mhux proporzjonat ghaliex l-esponenti ma jistax ikomplu jitrattaw il-kaz taghhom". Effettivament, kif tajjeb osservaw il-Periti Teknici addizzjonali fir-risposta taghhom, xejn ma josta lir-rikorrenti milli jhallsu l-ispejjez u d-drittijiet intaxxati lill-imsemmija Periti Addizzjonali, okkorrendo b`rizerva li jivventilaw il-kontestazzjoni taghhom ghall-istess fi stadju ulterjuri ;

4.6. Illi minghajr pregudizzju ghal dan, id-dritt tal-access ghall-Qorti mhuwiex wiehed assolut u kull Stat ghandu d-dritt li jimponi restrizzjonijiet li ghandhom ghan legittimu;

4.7. Illi inoltre, id-dritt ghal smigh xieraq irid ikun evalwat fir-rigward tat-totalita` tal-proceduri kollha u mhux fir-rigward ta` mumenti minnha bhal ma qeghdin jittentaw jaghmlu r-rikorrenti;

5. Salv eccezzjonijiet ulterjuri.

Rat il-verbal tal-udjenza tas-7 ta` Frar 2013 fejn *inter alia* :

i) Il-Qorti tat direzzjoni lill-partijiet fis-sens illi hi ma kienitx sejra taghmel riferenza izda kienet sejra tisma` u tiddeciedi l-lanjanzi tar-rikorrenti (konvenuti fil-procediment ordinarju) hi ;

ii) Il-Qorti dderigiet lill-partijiet sabiex jittrattaw l-eccezzjoni tal-ezawriment tar-rimedji ordinarji li l-kontroparti kollha tar-rikorrenti ssollevaw fir-risposti taghhom ;

iii) In kwantu ghall-provi, il-partijiet ilkoll qablu li l-unici provi li kellhom kienu l-atti tal-procediment ordinarju fl-ismijiet *John Ciantar et vs Nazzareno Ciantar et (Rik. Gur. Nru. 678/2009 JZM).*

Rat in-noti ta` osservazzjonijiet tal-partijiet.

Rat id-digriet taghha moghti fl-udjenza tat-23 ta` Mejju 2013 fejn halliet il-kawza ghas-sentenza ghall-udjenza tal-lum dwar l-eccezzjonijiet tal-partijiet intimati fil-procediment tal-lum dwar l-ezawriment tar-rimedji ordinarji.

Ikkunsidrat :

II. <u>Rimedji ordinarji</u>

L-eccezzjonijiet rilevanti tal-intimati kienu dawn :

i) <u>It-tieni eccezzjoni</u> tal-periti teknici addizzjonali

Taqra hekk –

Illi, subordinatament u minghajr ebda pregudizzju, l-esponenti jissottomettu illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tiddeklina milli tezercita s-setghat taghha fis-sede kostituzzjonali stante illi r-rikorrenti semmai ghandhom rimedji effettivi u effikaci taht il-Ligi ordinarja. Jigi umilment sottomess li jezistu l-kriterji stabbiliti fil-gurisprudenza ("Tretyak vs Direttur tac-Cittadinanza u Expatriate Affairs" Qorti Kostituzzjonali – 16 ta` Jannar 2006) biex tali setgha ma tigix ezercitata f`dan il-kaz. L-esponenti jaghmlu riferenza, partikolarment imma mhux esklussivament, ghar-rimedju moghti lill-persuni illi jkollhom diffikulta` biex ihallsu spejjez gudizzjarji ai termini tal-Artikolu 671 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, kieku u dan mhux ammess, il-konvenuti rikorrenti kienu jikkwalifikaw ghal beneficcju tal-ghajnuna legali. Bl-invers jekk il-konvenuti ma jikkwalifikawx ghall-ghajnuna legali allura skont il-ligi huma jistghu jhallsu l-ispejjez u drittijiet intaxxati lill-esponenti, okkorrendo anke b`rizerva li jivventilaw il-kontestazzjoni taghhom ghall-istess fi stadju ulterjuri skont l-istess artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 tal-Ligijiet.

ii) <u>Ir-raba eccezzjoni</u> ta` John, Victor u Peter ahwa Ciantar

Taqra hekk -

Illi l-esponenti jissottomettu in oltre li din l-Onorabbli Qorti m`ghandhiex tezercita s-setghat taghha fis-sede

kostituzzjonali stante illi r-rikorrenti semmai ghandhom rimedji ohra taht il-ligi ordinarja, fosthom –

(i) ir-rimedju moghti lill-persuni illi jkollhom diffikulta` biex ihallsu spejjez gudizzjarji ai termini tal-Artikolu 671 tal-Kap 12 tal-Ligijiet, kieku u dan mhux ammess, il-konvenuti rikorrenti kienu jikkwalifikaw ghal beneficcju tal-ghajnuna legali ;

(ii) fis-sens oppost jekk il-konvenuti ma jikkwalifikawx ghall-ghajnuna legali – kif ovvjament ma jikkwalifikawx meta wiehed iqis biss biss il-mertu tal-kawza odjerna – allura skont il-ligi huma jistghu u ghandhom ihallsu l-ispejjez u d-drittijiet intaxxati lill-periti perizjuri anke b`riserva li jikkontestaw tali drittijiet fi stadju ulterjuri skont l-istess artikoli 666, 667 u 672 tal-Kap 12 tal-ligijiet.

iii) <u>It-tieni eccezzjoni</u> tal-Avukat Generali

Taqra hekk –

Illi in linea preliminari u minghajr pregudizzju ghas-suespost, hija l-umli fehma tal-esponenti li din l-Onorabbli Qorti ghandha tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha skont il-proviso tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni ta` Malta u tal-proviso tal-artikolu 4(2) tal-Kap 319 in kwantu mir-rikors promotur ma jirrizultax li r-rikorrenti eawrixxew ir-rimedji ordinarji li kienu disponibbli favur taghhom qabel ma ntavolaw il-proceduri odjerni. Mill-atti tal-kawza li minnha qamet ir-Referenza Kostituzzjonali odjerna jirrizulta li l-konvenuti (rikorrenti odjerni) ma jaqblux mal-interpretazzjoni li taw il-Periti Addizzjonali tal-artikolu 666, 667 u 672 tal-Kap 12, liema interpretazzjoni giet abbraccjata minn l-Onorabbli Prim`Awla tal-Qorti Civili fil-provvediment moghti minnha fis-16 ta` Lulju 2012. Madankollu ma jirrizultax li r-rikorrenti odjerni talbu xi permess minn dik l-Onorabbli Qorti sabiex jappellaw mid-decizjoni taghha a tenur tal-artikolu 229(3) tal-Kap. 12. Minghajr pregudizzju u b`zieda ma` dan, ma hemm xejn

x`jostakola lir-rikorrenti milli jivventilaw il-kontestazzjoni taghhom fi stadju ulterjuri.

Ikkunsidrat :

III. <u>Fatti</u>

Fil-kawza fl-ismijiet *John Ciantar et vs Nazzareno Ciantar et (Rik. Gur. Nru. 678/2009 JZM)* l-atturi (li huma intimati fil-procediment tal-lum) qeghdin *inter alia* jitolbu minghand il-konvenuti (ir-rikorrenti fil-procediment tal-lum) l-hlas tal-legittima mill-wirt ta` ommhom il-mejta Carmela Ciantar. B`digriet taghha tal-24 ta` Marzu 2010, il-Qorti hatret lill-AIC Mario Cassar bhala perit tekniku sabiex jaghmel stima tal-immobbli li jaghmlu parti mill-massa ereditarja tal-mejta Carmela Ciantar u jirrelata konformement. B`digriet taghha tad-29 ta` Novembru 2010, il-Qorti hatret lill-Av. Dr. Anna Mifsud Bonnici bhala perit gudizzjarju sabiex tirrelata dwar it-talbiet attrici u l-eccezzjonijiet. Il-Qorti dderigiet liz-zewg periti biex jipprezentaw relazzjoni wahda. Ir-relazzjoni kienet prezentata fid-19 ta` Settembru 2011, intaxxata fl-20 ta` Ottubru 2011 u mahlufa fl-udjenza tas-7 ta` Novembru 2011.

Il-konvenuti kollha (rikorrenti fil-procediment tal-lum) ipprezentaw nota fl-10 ta` Novembru 2011 fejn talbu lill-Qorti sabiex tahtar periti addizzjonali, u fl-udjenza tat-12 ta` Jannar 2012, ipprecizaw illi kienu qeghdin jitolbu l-hatra ta` tliet periti teknici addizzjonali. Fl-istess udjenza, il-Qorti laqghet it-talba tal-konvenuti u hatret lill-Periti Valerio Schembri, Godwin Abela u Joseph Ellul Vincenti bhala periti teknici addizzjonali. Il-periti addizzjonali pprezentaw relazzjoni fis-26 ta` Marzu 2012 li kienet intaxxata fit-28 ta` Marzu 2012.

Fit-3 ta` April 2012, ir-rikorrenti odjerni pprezentaw nota fejn, skond l-Art 667 tal-Kap 12, talbu lil din il-Qorti sabiex tordna lir-Registratur tal-Qorti sabiex jerga` jintaxxa mill-gdid id-dritt dovut lill-periti teknici addizzjonali. Fl-udjenza tal-31 ta` Mejju 2012, il-Qorti ordnat in-notifika tan-nota tal-konvenuti lill-atturi, lill-periti teknici addizzjonali u lir-Registratur tal-Qorti bi zmien sebat (7) ijiem min-notifika biex iwiegbu bil-miktub. Il-periti teknici addizzjonali pprezentaw risposta fit-18 ta` Gunju 2012 waqt illi fl-udjenza tad-19 ta` Gunju 2012, l-atturi ddikjaraw illi ma kienux sejrin jipprezentaw risposta. Fit-2 ta` Lulju 2012, ir-rikorrenti pprezentaw replika ghar-risposta tal-periti teknici addizzjonali, kif kienu awtorizzati jaghmlu mill-Qorti permezz ta` digriet taghha tad-19 ta` Gunju 2012. Permezz ta` digriet li l-Qorti tat fil-miftuh fl-udjenza tas-16 ta` Lulju 2012, cahdet it-talba tar-rikorrenti kif dedotta fin-nota taghhom tat-3 ta` April 2012. Ir-rikorrenti ma ressqux talba lill-Qorti biex jappellaw minn dan id-digriet. Li pprezentaw kien ir-rikors odjern tat-23 ta` Ottubru 2012.

Ikkunsidrat :

IV. <u>Dritt</u>

Permezz ta` l-eccezzjonijiet li ghalihom saret riferenza, il-Qorti qeghda tkun mistiedna biex ma tismax din il-kawza ghaliex l-intimati kollha ta` dan il-procediment qeghdin isostnu li r-rikorrenti kellhom rimedji ohra ghad-disposizzjoni taghhom skond il-ligi ordinarja, pero` naqsu milli jirrikorru ghalihom. Minflok marru mill-ewwel ghall-procediment tal-lum.

Ir-rikorrenti qeghdin jallegaw illi l-Art 666, 667 u 672 tal-Kap 12 jiksru d-dritt taghhom ghal "*access ghall-qorti*" u kwindi l-jedd taghhom ghal smigh xieraq skond l-Art 39 skond il-Kostituzzjoni ta` Malta ("il-Kostituzzjoni") u l-Art 6

tal-Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (“il-Konvenzjoni”) li saret parti mil-ligi taghna bis-sahha tal-Att XIV tal-1987 illum Kap 319 tal-Ligijiet ta` Malta. Skond ir-rikorrenti, jiksru wkoll l-Art 13 tal-Konvenzjoni li jghid illi – *Kull min ikollu miksura d-drittijiet u l-libertajiet tieghu kontemplati f ’din il-Konvenzjoni ghandu jkollu rimedju effettiv quddiem awtorità nazzjonali ghalkemm dak il-ksur ikun sar minn persuni li jkunu qed jagixxu f`kariga ufficjali.*

L-**<u>Art 46(2) tal-Kostituzzjoni</u>** jghid hekk –

Il-Prim’Awla tal-Qorti Ċivili għandu jkollha ġurisdizzjoni oriġinali li tisma’ u tiddeċidi kull talba magħmula minn xi persuna skont is-subartikolu (1) ta’ dan l-artikolu, u tista’ tagħmel dawk l-ordnijiet, toħroġ dawk l-atti u tagħti dawk id-direttivi li tqis xierqa sabiex twettaq, jew tiżgur a t-twettiq ta’ kull waħda mid-disposizzjonijiet tal-imsemmija artikoli 33 sa 45 (magħdudin) li għall-protezzjoni tagħhom tkun intitolata dik il-persuna :

Iżda l-Qorti tista’, jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk tagħmel, tirrifjuta li teżerċita s-setgħat tagħha skont dan is-subartikolu f ’kull każ meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta’ rimedju għall-ksur allegat huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skont xi liġi oħra.
(enfasi ta` din il-Qorti)

Fil-**<u>Kap 319</u>** hemm disposizzjoni simili (ghalkemm mhux identika) u cioe` l-**<u>Art 4(2)</u>** li taqra hekk –

Il-Prim’Awla tal-Qorti Civili ghandu jkollha gurisdizzjoni originali li tisma’ u tiddeciedi kull talba maghmula minn xi persuna skond is-subartikolu (1) ta’ dan l-artikolu, u tista’ taghmel dawk l-ordnijiet, tohrog dawk l-atti u taghti dawk id-direttivi li tqis xierqa sabiex twettaq, jew tizgura t-twettiq tad-Drittijiet tal-Bniedem u Libertajiet Fundamentali li ghat-tgawdija taghhom tkun intitolata dik il-persuna :

Izda l-qorti tista', jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk taghmel, tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha skond dan is-subartikolu f'kull kaz meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta' rimedju ghall-ksur allegat huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skond xi ligi ordinarja ohra. (enfasi ta` din il-qorti).

Procediment kostituzzjonali jew konvenzjonali huwa l-eccezzjoni mhux ir-regola. Ghalhekk persuna ghandha tirrikorri ghal procediment ta` din ix-xorta meta tkun ezawriet ir-rimedji li taghtiha l-ligi ordinarja. Jekk l-ilment seta` jkun trattat u deciz mill-qrati ordinarji, qorti bhal din tista` tirrifjuta illi tisma` u tiddeciedi l-kaz.

Ghandu jinghad illi l-ezistenza ta' rimedju iehor ghad-disposizzjoni tal-parti li tressaq azzjoni ghal allegat ksur ta' jedd fondamentali taht il-Kostituzzjoni jew taht il-Konvenzjoni ghandha tirrizulta lill-Qorti bhala **stat ta' fatt attwali u obbjettiv**, u d-diskrezzjoni ta' l-Qorti li ma tezercitax is-setghat taghha minhabba l-ezistenza ta' rimedju iehor hija decizjoni fuq dak l-**istat ta' fatt.** Huwa biss meta jew jekk jirrizulta lill-Qorti bhala fatt li jezisti rimedju iehor **effettiv** lir-rikorrent li l-Qorti tista' tiddelibera li ma tezercitax is-setghat taghha li tisma' l-ilment imressaq quddiemha. F'kaz li ma jirrizultax li kien hemm rimedju iehor xieraq, il-Qorti trid tiehu konjizzjoni tal-ilment. Izda anke f'kaz li jirrizulta li kien hemm rimedju iehor, il-Qorti xorta wahda jibqaghlha s-setgha li tiddeciedi li ma ccedix l-ezercizzju tas-setgha taghha.

Id-diskrezzjoni li l-Qorti ghandha f'dan ir-rigward trid titwettaq b'mod korrett u tkun mmirata lejn l-iskop tal-legislatur, u cioe` li filwaqt li ma jithallewx isiru kawzi kostituzzjonali jew konvenzjonali bla bzonn, fl-istess waqt persuna ma tinzammx milli tipprocedi b`azzjoni bhal din meta jkun jidher li l-kaz huwa wiehed serju li jista` jimplika l-ksur ta' jedd fondamentali. Ghalhekk id-diskrezzjoni ghandha tkun uzata dejjem fl-ahjar interess tal-amministrazzjoni tal-gustizzja sabiex minn naha wahda, il-

Qrati ta’ indoli kostituzzjonali ma jkunux rinfaccjati b`kawzi li messhom jew setghu tressqu quddiem Qrati ohrajn kompetenti, jew li dwarhom messhom jew setghu jfittxu rimedji ohrajn effettivi, u min-naha l-ohra sabiex persuna ma tkunx imcahhda mir-rimedji li ghandha jedd tfittex taht il-Kostituzzjoni jew taht il-Konvenzjoni.

L-ezistenza ta’ rimedju iehor ghandha titqies fil-kuntest tal-ksur tad-dritt fondamentali li jkun qed jigi allegat li nkiser. Ghandu jkun rimedju accessibbli, xieraq, effettiv u adegwat biex jindirizza l-ksur. M’hemmx ghalfejn li, biex jitqies bhala effettiv, ir-rimedju jintwera bhala wiehed li sejjer jaghti lir-rikorrent success garantit. Huwa bizzejjed li jintwera li jkun wiehed li jista’ jigi segwit b’mod prattiku, effettiv u effikaci.

Diversi kienu s-sentenzi moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali fejn kienu determinati l-principji li ghandhom jigu segwiti minn Qorti biex tqis jekk huwiex minnu li r-rikorrent kellu ghad-dispozizzjoni tieghu rimedju alternattiv. Fost dawn il-principji, hemm –

(a) Meta jidher car li jezistu mezzi ordinarji disponibbli biex jikseb rimedju ghall-ilment tieghu, ir-rikorrent ghandu jirrikorri ghal dawk il-mezzi, qabel ma jirrikorri ghar-rimedju kostituzzjonali, u huwa biss wara li jkun fittex dawk il-mezzi jew wara li jidher li dawk il-mezzi ma jkunux effettivament disponibbli li ghandu jintuza r-rimedju kostituzzjonali.

(b) Ghandha torbot id-diskrezzjoni tal-Qorti biex tqis jekk ghandhiex twettaq is-setghat taghha li tisma’ kawza ta’ natura kostituzzjonali, sakemm ma tingiebx xi raguni serja u gravi ta’ illegalita’, ingustizzja jew zball manifest fl-uzu taghha.

(c) Ma hemm l-ebda kriterju pre-stabbilit dwar l-użu ta’ din id-diskrezzjoni, ghaliex il-kriterju rilevanti huma l-fatti u c-cirkostanzi tal-kaz de quo. Mela fil-konsiderazzjoni ta` dawn il-fatti u cirkostanzi, huwa accettabbli grad ta`

flessibilita` minn naha wahda u formalizmu mill-inqas min-naha l-ohra. Fit-twettieq tad-diskrezzjoni li din il-Qorti ghandha skond il-ligi, ma hemm xejn assolut u lanqas awtomatizmi ghaliex ic-cirkostanzi partikolari ta` kull kaz jibqa` l-kriterju rilevanti.

(d) In-nuqqas wahdu ta' tehid ta' mezzi ordinarji mir-rikorrent mhuwiex raguni bizzejjed biex Qorti ta' xejra kostituzzjonali tiddeciedi li ma tuzax is-setghat taghha li tisma' l-ilment, jekk jintwera li dawk il-mezzi ma kienux tajbin biex jaghtu rimedju shih lir-rikorrent.

(e) In-nuqqas ta' tehid ta' rimedju ordinarju – ukoll jekk seta' kien ghal kollox effettiv biex jindirizza l-ilment tar-rikorrent – minhabba l-imgieba ta' haddiehor m'ghandux ikun raguni biex il-Qorti ma tezercitax is-setghat taghha li tisma' l-ilment kostituzzjonali tar-rikorrent.

(f) L-ezercizzju minn Qorti tal-Ewwel Grad tad-diskrezzjoni taghha bla ma tistharreg il-materja necessarja li fuqha tali diskrezzjoni ghandha titwettaq, jaghti lil Qorti tat-Tieni Grad is-setgha li twarrab dik id-diskrezzjoni.

(g) Meta r-rimedju jaqa' fil-kompetenza ta' organu iehor jew meta s-smigh tal-ilment tar-rikorrent ikun iwassal biex l-indagni gudizzjarja u l-process l-iehor tas-smigh tar-rimedju ordinarju jkunu duplikazzjoni ta' xulxin, il-Qorti kostituzzjonali ghandha ttendi lejn ir-rifjut li tuza s-setghat taghha kostituzzjonali, sakemm l-indagni gudizzjarja tal-kaz ma tkunx, min-natura taghha, ixxaqleb izjed lejn kwistjoni kostituzzjonali.

(h) Fuq kollox, l-uzu tad-diskrezzjoni ghandha tigi ezercitata bi prudenza, u b'mod li fejn jidher li hemm ksur serju ta' drittijiet fondamentali jew anke fejn sejjer ikun hemm ksur ta` dawk id-drittijiet, allura l-Qorti ghandha xxaqleb lejn it-twettiq ta' dawk is-setghat.

Il-principji fuq riassunti jsibu is-sors taghhom fil-gurisprudenza tal-Qorti Kostituzzjonali. Fost ohrajn, dawn is-sentenzi : 15.1.1991 – "**Balzan v. Prim Ministru et ;**

5.4.1991 – "**Vella vs Kummissarju tal-Pulizija et**" (Kollez. Vol. LXXV.I.106) ; 7.3.1994 **– "Vella vs Bannister et"** (Kollez. Vol. LXXVIII.I.48) ;14.6.1995 **– "Briffa v.Kummissarju tal-Pulizija" ;** 31.5.1999 –"**Zahra vs Awtorita' tal-Ippjanar"** (Kollez. Vol. LXXXIII.I.179) ; 25.6.1999 – "**Spiteri vs Chairman Awtorita' tal-Ippjanar et"** (Kollez. Vol. LXXXIII.I.201 ; 7.4.2000 – "**Adel Mokhtar Al Sakalli v. Onor. Prim Ministru et**" ; 7.4.2000 – "**Adel Mokhtar Al Sakalli v. Onor. Prim Ministru et**".; 31.5.2000 – "**Rapa v.Chairman ta' l-Awtorita` ta' l-Ippjanar et**" **;** 9.10.2001 – "**McKay vs Kummissarju tal-Pulizija et**"– "**Rapa v.Chairman ta' l-Awtorita` ta' l-Ippjanar et**" **;** 12.12.2002 **– "Visual & Sound Communications Ltd. vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et" ;** 31.10.2003 – "**Mediterranean Film Studios Limited vs Korporazzjoni ghall-Izvilupp ta' Malta et**" ; 14.5.2004 – "**Axiaq vs Awtorita' Dwar it-Trasport Pubbliku"** ; 6.1.2006 – "**Melita Cable p.l.c. v. L-Avukat Generali et" ;** 16.1.2006 – "**Olena Tretyak v. Direttur tac-Cittadinanza u Expatriate Affairs"** ; 13.4.2007 – **"Green et v. Avukat Generali et" ;** 7.9.2007 – **"Chircop v. Il-Kummissarju tal-Pulizija et" ;** 27.2.2009 **– "Xuereb et v. Direttur tax-Xogholijiet et".**

Ikkunsidrat :

V. <u>Risultanzi</u>

L-iskop tal-provvediment tal-lum mhuwiex intiz biex iqis <u>il-mertu</u> tal-ilment kostituzzjonali u konvenzjonali tar-rikorrenti. Bil-provvediment tal-lum, din il-Qorti sejra tqis biss – <u>u xejn aktar</u> – jekk tassew huwiex il-kaz li r-rikorrenti kellhom rimedju ordinarju ghad-disposizzjoni taghhom – fil-parametri tad-dritt diga` trattati – li ma pprevalewx ruhhom minnu, u marru minflok mill-ewwel ghall-istanza kostituzzjonali u konvenzjonali. Fil-provvediment taghha, il-Qorti sejra tkun attenta ferm biex ma tiskonfina fl-ebda kwistjoni li tmiss il-mertu.

Id-disposizzjonijiet tal-**<u>Kap 12</u>** specifikament citati mir-rikorrenti bhala li jipprivawhom minn *access ghal qorti* u kwindi jiksru l-jedd taghhom ghal smigh xieraq huma –

i) L-**<u>Art 666</u>** li jaqra hekk –

(1) Qabel il-jum mogħti għall-pubblikazzjoni tar-rapport, jew dak in-nhar stess, iżda qabel ma tissejjaħ il-kawża, il-perit għandu jippreżenta r-rapport miftuħ lir-reġistratur sabiex dan jintaxxa d-dritt tiegħu fuq it-Tariffi fl-Iskeda A li hawn ma' dan il-Kodiċi.

(2) Il-perit, bla ħsara ta' fejn il-liġi tgħid xort'oħra, ma huwiex obbligat li jippubblika r-rapport tiegħu sakemm id-dritt intaxxat mir-reġistratur ma jkunx ġie mħallas lilu jew imqiegħed f'idejn ir-reġistratur ; u r-reġistratur ma jista' jikkomunika lil ħadd ebda parti tar-rapport, sakemm ma jkunx sar il-ħlas jew id-depożitu fuq imsemmi, taħt piena li jħallas lill-perit id-dritt li jmiss lilu.

(3) Kif isir il-ħlas jew id-depożitu hawn fuq imsemmi, ir-rapport għandu jiġi mdaħħal mir-reġistratur fl-atti tal-kawża, u wara jista' jarah kulħadd bħal kull att ieħor ta' dik il-kawża.

ii) L-**<u>Art 667</u>** li jaqra hekk –

(1) Mit-taxxa magħmula bħal ma jingħad fl-aħħar artikolu qabel dan, kull wieħed mill-periti u kull waħda mill-partijiet fil-kawża, jistgħu jappellaw lill-qorti li minnha l-periti ġew maħtura, ikun kemm ikun id-dritt li ġie intaxxat jew mitlub, fi żmien tmint ijiem mill-jum imsemmi fl-artikolu 672 jew, fil-każ li l-periti jkunu ġew iddispensati milli jidhru kif imsemmi f'dak l-artikolu, mill-jum li fih il-periti jew il-partijiet fil-kawża jkunu ġew imgħarrfin bit-taxxa b'ittra mingħand ir-reġistratur.

(2) Qabel id-deċiżjoni tal-kawża li fiha tkun ġiet ordnata l-perizja, dan l-appell jista' jsir b'nota.

(3) Wara d-deċiżjoni tal-kawża, l-appell isir b'rikors u għandu jinstama' mill-qorti b'mod sommarju.

(4) Jekk ikun jidher prima facie li l-appell huwa floku, il-qorti, wara li tisma' l-partijiet, tordna lir-reġistratur sabiex jintaxxa mill-ġdid id-dritt tal-periti.

iii) L-**Art 672** li jaqra hekk -

(1) Fil-ġurnata mogħtija għall-pubblikazzjoni tar-rapport, il-perit għandu jidher il-qorti biex jaqra fil-pubbliku u jwettqu bil-ġurament, jekk ma jkunx mill-qorti ġie dispensat milli jidher.

(2) Il-ġurament jiġi mogħti lill-periti mir-reġistratur.

Min-naha taghhom, l-intimati, **in sostenn** tal-eccezzjoni taghhom, jaghmlu riferenza ghal disposizzjonijiet ohra tal-**Kap 12** –

i) L-**Art 670** li jaqra hekk –

Il-qorti tista' tiddeċiedi l-kawża mingħajr il-perizja jew indipendentement mill-provi miġjuba quddiem il-perit -

(a) meta l-perizja ma ssirx fiż-żmien mogħti l-ewwel darba jew kif imġedded, bi ħtija tal-parti li fl-interess tagħha l-perizja tkun ġiet ordnata ; jew

(b) meta ma jkunx ġie mħallas jew iddepożitat id-dritt intaxxat lill-perit skont l-artikolu 666 ; jew

(ċ) meta ma jsirx id-depożitu msemmi fl-aħħar artikolu qabel dan.

ii) L-**Art 671** li jaqra hekk -

(1) Fil-kawżi li fihom waħda mill-partijiet tkun ġiet mogħtija li tħarrek jew li tiddefendi ruħha bil-benefiċċju ta' għajnuna legali, il-perit għandu jedd għal dak is-sehem li jiġi mħallas mill-parti li tkun fil-kawża mingħajr dak il-benefiċċju :

Iżda l-perit għandu jedd jieħu is-sehem l-ieħor tad-dritt tiegħu jekk il-parti li ma tkunx fil-kawża bil-benefiċċju ta' għajnuna legali tibqa' telliefa fl-ispejjeż.

(2) Jekk iż-żewġ partijiet ikunu ġew mogħtija l-benefiċċju ta' għajnuna legali, l-perit, meta jkun tal-klassi msemmija fl-artikolu 658, għandu jippubblika r-rapport tiegħu, ukoll jekk ma jkunx tħallas tad-dritt; u fil-każ ta' periti oħra, id-dritt għandu jitħallas mill-Gvern.

iii) L-**<u>Art 229(3)</u>** li jaqra hekk -

Ħlief kif provdut speċifikatament mod ieħor f'dan il-Kodiċi, appell minn kull digriet interlokutorju ieħor li mhuwiex inkluż fis-subartikoli (1) u (2) jista' jsir biss qabel is-sentenza definittiva jekk il-qorti li tkun qed tittratta l-każ tagħti permess speċjali sabiex dan isir, liema permess għandu jintalab b'rikors li jiġi preżentat fi żmien għaxart ijiem mill-jum meta d-digriet jinqara bil-miftuħ fil-qorti. Il-qorti, wara li tkun semgħet lill-partijiet, tista' tilqa' li jsir dan l-appell jekk jidhrilha li jkun aħjar u ġust li l-kwistjoni tinġieb quddiem il-Qorti tal-Appell qabel ma tingħata s-sentenza definittiva u t-terminu biex jiġi preżentat tali appell għandu jibda jgħaddi mid-data tad-digriet li bih il-Qorti tkun laqgħet li jsir dak l-appell.

Dwar l-oneru tal-prova ta` eccezzjoni tax-xorta bhal dik li qeghda tkun deciza llum, il-Qorti ta` Strasbourg fis-sentenza "**<u>Cyprus vs Turkey</u>**" (2001/1V) qalet hekk –

The Court further recalls that, in the area of the exhaustion of domestic remedies, there is a distribution of the burden of proof. In the context of the instant case, it is incumbent on the respondent Government claiming non-

exhaustion to satisfy the Court that the remedy was an effective one, available in theory and in practice at the relevant time, that is to say, that it was accessible, was one which was capable of providing redress in respect of the aggrieved individuals' complaints and offered reasonable prospects of success.

Il-mertu tal-procediment tal-lum mhuwiex id-digriet ta` din il-Qorti tas-16 ta` Lulju 2012. Li kieku hekk kien il-kaz, l-Avukat Generali kien ikollu ragun jaghmel riferenza ghall-Art 229(3) tal-Kap 12 biex igib l-argument li r-rikorrenti kien messhom talbu li jappellaw mid-digriet, li kien ikun ir-rimedju ordinarju, minflok imorru ghar-rimedju kostituzzjonali. Pero` mhux hekk huwa l-kaz ghaliex ic-centru tal-istanza tar-rikorrenti hija li fil-fehma taghhom l-Art 666, 667 u 672 tal-Kap 12 huma lesivi tad-dritt taghhom ghal smigh xieraq ghaliex *effettivament* ***<u>il-ligi</u>*** *qeghda tghid li wiehed jista` jikkontesta t-taxxa biss wara li din tkun imhallsa u inoltre u aktar gravi l-kawza ma tistax titkompla jekk il-periti ma jigux imhallsa* (enfasi u sottolinear tal-qorti). Mela ghar-rikorrenti il-lezjoni li dwarha qeghdin jilmentaw mhijiex id-digriet tas-16 ta` Lulju 2012 izda l-artikoli tal-ligi citati mir-rikorrenti. Ghandhomx ragun ir-rikorrenti inkella le fil-mertu hija kwistjoni ohra li l-Qorti ghad trid tara – jekk ikun il-kaz.

Lanqas ma hija din il-Qorti qeghda tara kif l-Art 671 tal-Kap 12 li ndikaw l-intimati jinvesti l-kwistjoni kif impostata mir-rikorrenti. Minn imkien ma jirrizulta li r-rikorrenti lmentaw illi ma ghandhomx il-mezzi finanzjarji biex ihallsu l-kont tal-periti addizzjonali. Fil-procediment ordinarju, ir-rikorrenti ma ddefendewx ruhhom bil-beneficcju tal-ghajnuna legali. U lanqas ma talbu dak il-beneficcju fil-procediment tal-lum. Mela dak li jipprospetta l-Art 671 tal-Kap 12 mhuwiex applikabbli ghall-kaz tal-lum. Lanqas ma hija din il-Qorti qeghda tifhem ir-rilevanza ta` l-Art 672 tal-Kap 12 in sostenn tal-eccezzjoni taghhom. L-intimati jgibu l-argument illi d-disposizzjonijiet citati mir-rikorrenti bl-ebda mod ma jimpedixxu lir-rikorrenti milli jhallsu d-drittijiet u l-ispejjez tal-periti addizzjonali b`rizerva li

jikkontestawhom fi stadju ulterjuri. Hija pero` l-fehma tal-Qorti illi l-ligi mhux qeghda tahseb ghal hlas b`rizerva.

In vista tal-premess, din il-Qorti ma ssibx li r-rikorrenti kellhom rimedju ordinarju xieraq, effettiv u adegwat fejn jindirizzaw l-allegat ksur tal-jeddijiet fondamentali taghhom qabel ressqu l-azzjoni odjerna. Din il-Qorti tghid illi fl-ahjar interess ta` l-amministrazzjoni tal-gustizzja m`ghandhiex tiddeklina mis-setghat u mir-responsabilita` taghha, kwindi tghid illi ghandha tibqa` tisma` l-kaz fil-mertu.

Ghar-ragunijiet kollha premessi, din il-Qorti qeghda tichad it-tieni eccezzjoni tal-intimati Periti Godwin P. Abela, Valerio Schembri u Joseph Ellul Vincenti, ir-raba` eccezzjoni tal-intimati John Ciantar, Victor Ciantar u Peter Ciantar, u t-tieni eccezzjoni tal-intimat Avukat Generali, tiddikjara illi sejra tkompli tezercita s-setghat taghha, u ghalhekk qeghda tordna l-prosegwiment tas-smigh tal-kawza. L-ispejjez tal-provvediment tal-lum jibqghu rizervati ghall-gudizzju finali.

< Sentenza In Parte >

--------------------------------TMIEM--------------------------------